

Ojämligheten ökar och minskar

Läget (2015)	<ul style="list-style-type: none">• Världens tillgångar och inkomster är extremt ojämnt fördelade över världen.• Enligt organisationen Oxfam äger en procent av befolkningen hälften av jordens tillgångar.
Trenden →	<ul style="list-style-type: none">• Eftersom världens tillgångar är svåra att mäta på ett rättvist sätt är det svårt att säga om ojämlikheten, mätt i tillgångar, ökar eller minskar.• Den globala ojämlikheten har, enligt vissa mått, sjunkit sedan år 2000. Detta beror främst på Kinas snabba utveckling.• Andra mått visar en hög och oförändrad ojämlikhet.

Foto: UN Photo/John Isaac

Världen är en orättvis plats. Dina chanser att lyckas väl i livet, ja till och med att överleva din barndom beror i hög grad på när du är född, var du är född och vilka som är dina föräldrar. Ditt liv är förvisso inte ödesbestämt, men förutsättningarna skiljer sig åt för de som föds idag jämfört med de som föddes på 1800-talet, eller mellan de som föds någonstans i norden och de som föds på landsbygden i södra Afghanistan. Dina föräldrars status, inkomst och bakgrund påverkar också dina möjligheter i livet, olika mycket i olika länder men de har betydelse var du än bor.

Spelar dessa skillnader någon roll och går det att mäta klyftorna och säga något om huruvida de ökar eller minskar?

Ökar eller minskar ojämlikheten?

Att såväl tillgångar som inkomster är ojämnt fördelade i världen är alla överens om. Men om denna ojämlikhet ökar eller minskar och exakt hur stor den är beror på vad man mäter, hur man mäter och vilka man mäter. Det är en oerhört komplex uppgift att bedöma skillnaderna mellan jordens drygt sju miljarder invånare.

Beroende på vilka mått man använder får man olika resultat. Som vanligt behöver man flera mått med ibland motstridiga bilder för att förstå hela verkligheten. Alla försök att i ett enda mått fånga den globala ojämlikheten är dömda att misslyckas.

Här är några olika sätt att mäta ojämlikheten:

Inkomster eller tillgångar

Enligt den brittiska organisationen Oxfams rapport över världens tillgångar framgår det att den rikaste procenten av jordens befolkning äger *nästan hälften* av världens tillgångar och lämnar den andra halvan till de övriga 99 procenten på jorden. De 80 rikaste individerna äger idag lika mycket som halva jordens befolkning.³¹

Utan tvekan är världens tillgångar extremt ojämnt fördelade, och mätt på detta sätt verkar allt mer av jordens tillgångar koncentreras till ett allt färre antal individer. Men att mäta hushållens tillgångar är svårt, på gränsen till omöjligt. I alla fall med någon slags exakthet.

Många menar att mätningar av inkomsterna är mer relevanta för att förstå hur stora skillnaderna är. Inkomsterna kan också mätas på olika sätt.

Skillnaden mellan länder eller individer?

Det enklaste sättet att mäta är att jämföra länders rikedom. Det säger visserligen väldigt lite om hur människorna i länderna har det – men det säger ändå något om storleken på ländernas ekonomier. För att knyta det lite närmare människor brukar man jämföra ländernas genomsnittsinkomster med varandra.

Enligt detta mått har ojämlikheten mellan länderna ökat sedan mitten på 1900-talet fram till år 2000 då skillnaderna började minska igen (se trend A på sid. 74). Det är framför allt tillväxten i Kina och övriga Östasien som ligger bakom denna utjämning.

Problemet med att bara jämföra medelinkomsten är att storleken på ländernas befolkning inte påverkar, vilket ger Estland lika stor tyngd som USA. För att kunna mäta ojämlikheten i världen behöver man även veta hur många som bor i de olika länderna.

När man tar hänsyn till befolkningsstorleken ser vi en annan trend, då har den globala jämlikheten *minskat* sedan 1950-talet, med accelererande takt efter år 2000. Däremot visar detta mått att världen är *mer* ojämlig än det första måttet, eftersom fattigare länder historiskt sett haft större befolkning (se trend B på sid. 74).

Ett tredje sätt att mäta är att inte bara jämföra medelinkomst för människor i världens länder, utan även försöka räkna in fördelningen

³¹ Siffrorna kommer från Global Wealth Report, från det Schweiziska kreditföretaget Credit Suisse.

Foto: UN Photo/Albert Gonzales Farran

inom länderna. Detta mått mäter den globala ojämlikheten mellan individer istället för stater. Enligt detta mått är världen ännu mer ojämlik än mått med båda de andra måtten, och nivån har inte varit stabil de senaste 30 åren (se trend C nedan).

Beroende på vilka enheter man väljer att mäta får man olika resultat.

Absoluta tal eller relativa skillnader?

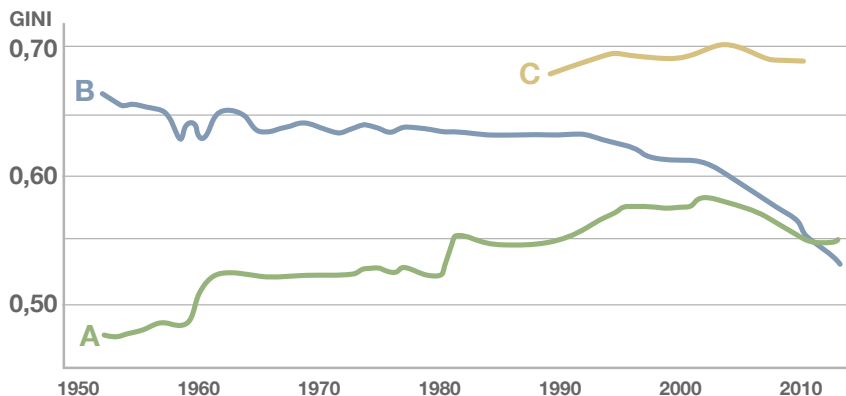
Hur man bedömer skillnaderna spelar också stor roll. Att mäta inkomstskillnader i relativa tal³² eller absoluta tal³³ ger ofta helt olika bilder. Redan här brukar diskussionen fastna, vilket mått är det rätta att mäta med? Denna bok hävdar att man behöver titta på båda måtten, de visar dessutom ofta olika saker.

Att mäta relativa skillnader är viktigt för att man ska förstå åt vilket håll vi är på väg. Man kan då till exempel mäta de rikaste 10 procent med de fattigaste 10 procent för att se hur skillnaden förändrar sig över tid. Enligt detta mått ökar klyftorna kraftigt i världen. Men väljer man att jämföra de fattigaste 50 procent med de rikaste 50 procent får man ett annat resultat.

Det vanligaste måttet på ojämlikhet kallas GINI-koefficienten. Det mäter skillnaderna mellan alla inkomstgrupper samtidigt. Om GINI är 0 har alla exakt lika mycket. Om GINI är 1 då har en person alla tillgångar. Alla länder ligger någonstans däremellan.

Men inte heller GINI är ett perfekt mått för att mäta skillnader. Det kan dölja stora skillnader. Om inkomstgrupperna i mitten växer

Global ojämlikhet med tre olika mått

Skillnad i medelinkomst mellan länder (GINI):

A: Utan hänsyn tagen till befolkningsstorlek. **B:** Med hänsyn tagen till befolkningsstorlek.

C: Med hänsyn tagen till befolkningsstorlek och fördelning inom länderna.

Beroende på vad man mäter förändras trenden. Gemensamt för alla sätt att mäta är dock att ojämlikheten på global nivå är högre än inom länder. Samtliga länder har idag ett GINI-mått som ligger under det globala.

³²⁾ Till exempel hur många gånger rikare de rikaste är jämfört med fattigaste, de fattigastes andel av de totala inkomsterna eller GINI.

³³⁾ Faktiska skillnader i kronor och ören.

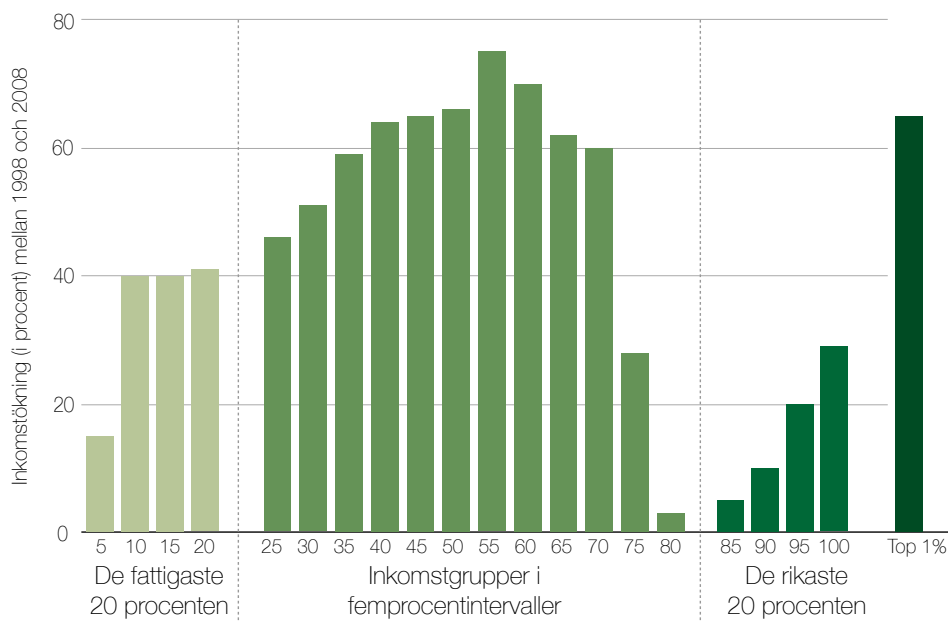
»Den rikaste procenten av jordens befolkning äger nästan hälften av världens tillgångar och lämnar den andra halvan till de övriga 99 procenten på jorden.«

snabbt kan ojämlikheten för hela befolkningen se ut att sjunka även om de allra fattigaste samtidigt halkar ännu längre efter. Och det är faktiskt så inkomsterna har förändrats de sista åren (se grafen nedan). Medelinkomsttagarna har fått störst procentuell ökning (liksom den rikaste procenten). Detta förbättrar GINI

samtidigt som de fattigaste inkomstgrupperna faller efter. Om alla inkomstgrupper har exakt samma procentuella förändring blir GINI-mättet oförändrat.

Om man istället skulle mäta skillnaderna i kronor och ören, innebär grafen nedan att skillnaderna ökat dramatiskt. För om alla

Inkomsterna har ökat snabbast hos medelinkomsttagarna

Källa: Milanovic (2013), Världsbanken

»Risken att dö i samband med en graviditet är till exempel 400 gånger större i ett land som Angola än i Sverige.«

inkomstgrupper skulle ha samma procentuella förändringstakt skulle visserligen GINI-måttet och fördelningen relativt sett inte förändras. Men de rikare skulle dra ifrån i faktiska kronor och ören. Vilket också har skett i de flesta länder i världen (se faktaruta om konvergens).

Båda sätten att räkna är relevanta och belyser olika saker.

Ojämlighet mäts inte enbart i ekonomiska termer

Som vanligt räcker det inte med att titta på ekonomiska mått för att fånga ojämlikheten i världen.

Skillnaderna i hälsa är fortfarande väldigt stora. I de allra flesta fall följer ojämlikhet i hälsa och utbildning ojämlikhet i inkomster. Barn i fattiga hushåll löper större risk att dö tidigt, eller missa viktiga år i skolan på grund av sjukdomar.

Mätt i hälsa är skillnaderna i världen ibland ännu större än de ekonomiska.

Risken att dö i samband med en graviditet är till exempel 400 gånger större i ett land som Angola än i Sverige och för barnet är risken 50 gånger högre att dö innan fem års ålder.

Trenden mot utjämning går dock något fortare inom hälsoområdet än för inkomster.

OJÄMLIKHET MED FLERA MÅTT

	Barna- dödlighet	Mödradöd- lighet (risk)	BNI/capita	Medellivs- längd
Låginkomstländer	7,6%	2,44%	1 600	59
Höginkomstländer	0,68%	0,03%	31 000	79
<i>Skillnad</i>	11x	80x	19x	20 år
Angola	15,7%	3,13%	2 211	52
Sverige	0,3%	0,01%	47 000	82
<i>Skillnad</i>	52x	403x	21x	30 år

Källa: World Development Indicators, Världsbanken.
Mödradödlighet visas i livstidsrisken för en kvinna att dö i samband med graviditet och förlossning.

EXEMPEL: KONVERGENS ELLER DIVERGENS?

Tänk er tre länder: Land A är fattigast med 1500 dollar per capita. A har dock vuxit med 5% per år sedan 2006. Land C är rikast med 40 000 dollar per capita. C har bara ökat med 2,8% per år. Ändå har C:s BNP ökat med 8000 dollar per capita, medan A bara fått 500 dollar mer per capita och år.

Eftersom A:s utvecklingstakt är högre är trenden konvergerande, om trenden håller i sig kommer A i kapp, fast det tar ta tid. Och de faktiska skillnaderna i absoluta tal kommer fortsätta öka. I detta fall tar det 130 år innan skillnaderna ens börjar minska.

För Land B är utvecklingstaken ännu högre och utgångsläget bättre, har redan 10 000 dollar per capita. För dem tar det 15 år innan de börjar knappa in även i absoluta tal och 2050 kommer dem vara i kapp.

Det betyder att vi har en relativ konvergens samtidigt som en absolut divergens – eller med andra ord – världen går mot utjämning på sikt, även om de faktiska skillnaderna kommer fortsätta att öka under lång tid framöver.

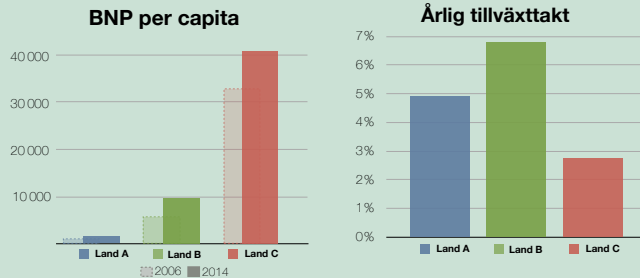
Världen blir alltså mer ojämlig och mindre ojämlig på samma gång.

Förklaring:

Land A motsvarar dagens låginkomstländer. Land B motsvarar medelinkomstländerna och Land C motsvarar dagens höginkomstländer.

Land C är idag fyra gånger rikare än Land B, men med dagens takt är B ikapp inom 50 år.

Men trots att även Land A har en högre takt än C fortsätter den faktiska skillnaden att öka.

Framtida utveckling med nuvarande tillväxttakt

